

Wybory samorządowe a poczucie podmiotowości obywatelskiej

Znak jakości przyznany CBOS przez
Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 11 stycznia 2018 roku

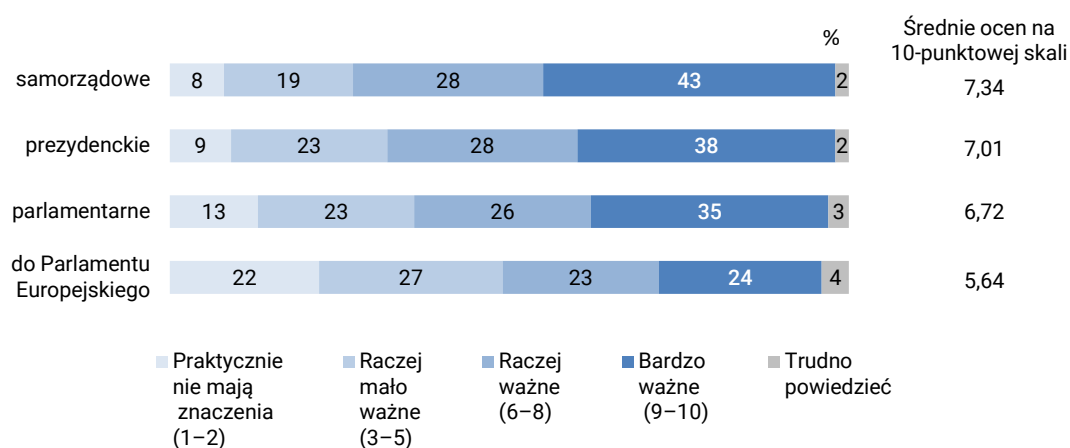

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Spośród trzech rodzajów bezpośrednich wyborów, które odbywają się w naszym systemie politycznym, wybory samorządowe jawią się opinii publicznej jako najważniejsze. Biorąc pod uwagę średnie oceny na 10-punktowej skali, którą posługiwali się badani dla określenia znaczenia poszczególnych głosowań, wybory samorządowe (średnia 7,34) nieco wyprzedzają wybory prezydenckie (średnia 7,01) i parlamentarne (6,72), a dużo wyraźniej – wybory do Parlamentu Europejskiego (średnia 5,64). Ponad dwie piąte badanych (43%) określa wybory samorządowe jako bardzo ważne (przypisując im najwyższe oceny na skali), niespełna dwie piąte (38%) za bardzo ważne uznaje wybory prezydenckie, ponad jedna trzecia (35%) – wybory parlamentarne, zaś jedna czwarta (24%) bardzo duże znaczenie przypisuje wyborom do Parlamentu Europejskiego¹.

CBOS

RYS. 1. Jak Pan(i) ocenia, jakie znaczenie dla ludzi takich jak Pan(i) mają wybory:

Ta hierarchia ważności wyborów jest podobna do stwierdzanej w latach poprzednich. Od niespełna dekady wybory samorządowe są oceniane przez opinię publiczną jako najważniejsze. W porównaniu z pomiarem ze stycznia średnie oceny rangi wszystkich wyborów spadły, najsilniej obniżyła się ranga wyborów do Parlamentu Europejskiego oraz do Sejmu i Senatu, relatywnie najmniej – pozycja wyborów prezydenckich.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (339) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganych komputerowo (CAPI) w dniach 16–23 sierpnia 2018 roku na liczącej 1066 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

W dłuższej perspektywie – od 1998 roku – można prześledzić przewartościowanie, jakie dokonało się w opinii publicznej. Jesienią 1998 roku, tuż przed wejściem w życie reformy samorządowej rządu Jerzego Buzka, postrzegane znaczenie wyborów samorządowych było niższe niż parlamentarnych i prezydenckich (mimo że pomiar przeprowadzono w trakcie trwania kampanii samorządowej). Od tamtego czasu spadło poczucie znaczenia wyborów prezydenckich, podobnie obniżyła się ranga wyborów parlamentarnych. W styczniu 2009 roku po raz pierwszy jako najbardziej znaczące wskazane zostały wybory samorządowe.

TABELA 1

Jak Pan(i) ocenia, jakie znaczenie dla ludzi takich jak Pan(i) mają wybory:	IX 1998	I 2002	X 2002	X 2003	X 2004	VIII 2006	I 2009	VII 2009	IX 2010	X 2014	I 2018	VIII 2018
	Średnia ocen (na skali 1–10)											
– prezydenckie	7,75	7,32	7,27	7,36	6,89	7,08	6,53	6,53	6,95	6,71	7,24	7,01
– parlamentarne	7,43	7,00	7,02	6,78	6,34	6,62	6,40	6,37	6,62	6,46	7,20	6,72
– samorządowe	7,29	6,50	7,07	6,93	6,38	6,58	6,69	6,61	7,09	7,16	7,63	7,34
– do Parlamentu Europejskiego*				6,40	6,23		5,59	5,80	5,60		6,12	5,64
	Odsetek odpowiedzi „bardzo ważne” (9–10 na skali)											
– prezydenckie	52	52	47	47	37	42	31	31	39	35	40	38
– parlamentarne	45	52	42	42	30	35	29	30	33	31	41	35
– samorządowe	45	37	43	37	30	35	32	32	38	40	47	43
– do Parlamentu Europejskiego*				30	30		20	23	22		25	24

* Pytanie o znaczenie wyborów do PE nie było zadawane za każdym razem z pytaniami o znaczenie pozostałych wyborów

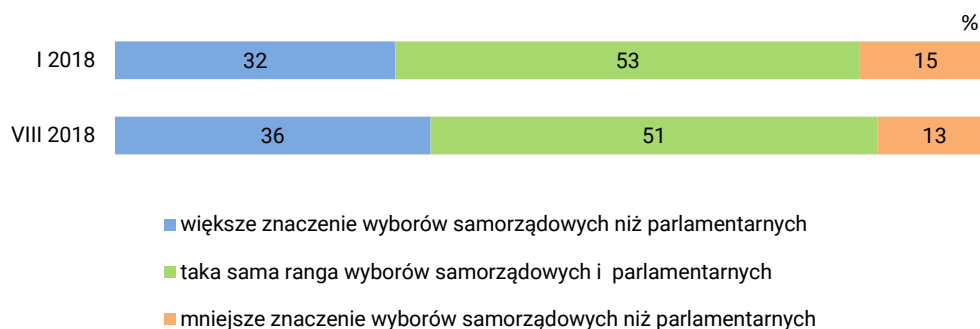
Tę zmianę postaw można dostrzec również analizując liczbę maksymalnych wskazań (najwyższych ocen na skali). W roku 1998 ponad połowa badanych dawała maksymalną ocenę wyborom prezydenckim, obecnie podobnie rangę tych wyborów ocenie tylko niespełna dwie piąte. Podobnie obniżyła się liczba maksymalnych ocen przyznawanych wyborom parlamentarnym. Natomiast ranga wyborów samorządowych, jeśli weźmiemy pod uwagę średnią z dwóch ostatnich pomiarów w 2018 roku, oceniana jest identycznie jak w 1998 roku. Można zatem powiedzieć, że w analizowanym okresie ranga wyborów samorządowych wzrosła głównie w sposób względny, bowiem przede wszystkim badani niżej oceniają wagę wyborów prezydenckich i parlamentarnych, sam zaś wzrost „netto” znaczenia wyborów samorządowych jest zupełnie niewielki.

Pytania o znaczenie różnych rodzajów wyborów były zadawane respondentom kolejno, tak, aby mogli udzielać odpowiedzi na tej samej skali (1–10). Ocena jednych wyborów stawała się zatem punktem odniesienia dla oceny pozostałych. Przy ocenie relatywnego znaczenia przypisywanego wyborom samorządowym, za punkt odniesienia zwykle przyjmuje się wybory parlamentarne.

Analizując zróżnicowanie odpowiedzi badanych można stwierdzić, że dla 36% dorosłych Polaków wybory samorządowe są ważniejsze niż wybory parlamentarne (nawet jeśli różnica ocen wyrażona na skali jest niewielka), dla 13% ankietowanych ważniejsze od wyborów samorządowych pozostają wybory parlamentarne. Ponad połowa badanych (51%) przypisywała obydwu głosowaniom tę samą ocenę na skali.

CBOS

RYS. 2. Porównanie ocen ważności wyborów samorządowych i parlamentarnych

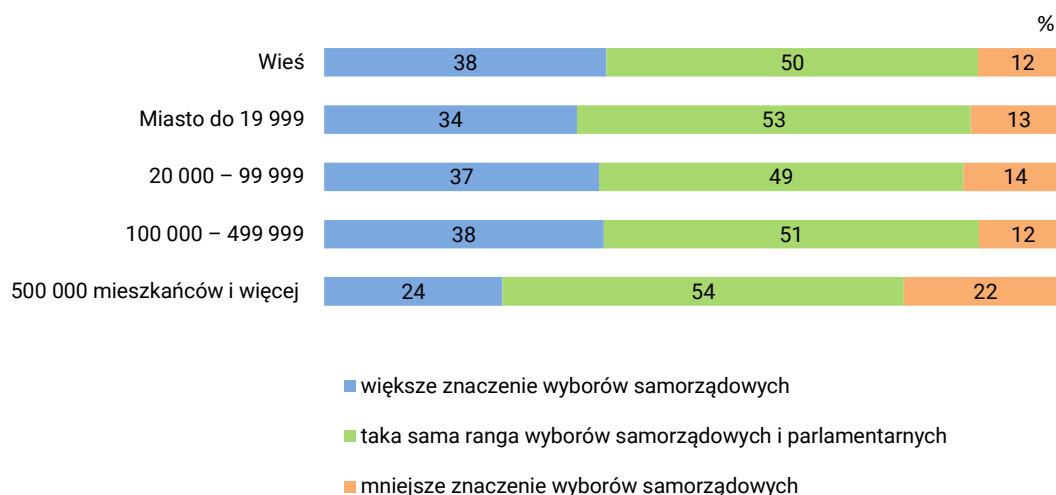

W porównaniu z pomiarem z początku roku można stwierdzić, że znaczenie wyborów samorządowych względem rangi wyborów do parlamentu w opinii Polaków jeszcze się zwiększyło.

Wybory samorządowe są ważniejsze niż parlamentarne przede wszystkim dla mieszkańców wsi i miast od 20 tys. do 500 tys. mieszkańców – w ten sposób ocenia je niemal dwie piąte mieszkańców tych miejscowości. W najmniejszym stopniu przewaga ta jest oczywista dla mieszkańców największych aglomeracji liczących więcej niż 500 tys. mieszkańców. Taką opinię podziela niespełna jedna czwarta mieszkańców największych miast, a ponad jedna piąta jest przeciwnego zdania – dla nich wybory samorządowe mają mniejszą rangę niż parlamentarne. Ten rozkład ocen koresponduje z diagnozami wskazującymi, że w największych miastach Polski polityka samorządowa jest w największym stopniu upartyjniona, a areny rywalizacji politycznej – parlamentarna i samorządowa – wzajemnie się przenikają.

CBOS

RYS. 3. Porównanie ocen ważności wyborów samorządowych i parlamentarnych

Przekonanie o ważności wyborów samorządowych idzie w parze z gotowością partycypowania w tym głosowaniu. Połowa osób deklarujących, że na pewno będą uczestniczyć w wyborach samorządowych (50%), ocenia je jako bardzo ważne i przypisuje im maksymalną liczbę punktów na skali, dalsze 31% uznaje je za raczej ważne.

TABELA 2

Czy zamierza Pan(i) wziąć udział w wyborach samorządowych 21 października br.?	Jak Pan(i) ocenia, jakie znaczenie dla ludzi takich jak Pan(i) mają wybory samorządowe?					Średnia ocen według 10-punktowej skali
	Praktycznie nie mają znaczenia (1 –2)	Raczej mało ważne (3–5)	Raczej ważne (6–8)	Bardzo ważne (9–10)	Trudno powiedzieć	
	w procentach					
Tak	3	15	31	50	1	7,96
Jeszcze nie wiem	14	30	31	19	6	5,90
Nie	29	33	13	19	6	4,75

Najwyższą rangę wyborom samorządowym przypisują wyborcy SLD, PSL, Nowoczesnej i PO, zaś najniższą – osoby bierne politycznie, nie zamierzające głosować.

TABELA 3

Elektoraty ugrupowań politycznych*	Jak Pan(i) ocenia, jakie znaczenie dla ludzi takich jak Pan(i) mają wybory samorządowe?					Średnia ocen według 10-punktowej skali
	Praktycznie nie mają znaczenia (1–2)	Raczej mało ważne (3–5)	Raczej ważne (6–8)	Bardzo ważne (9–10)	Trudno powiedzieć	
	w procentach					
SLD**	4	11	22	63	0	8,46
PSL**	3	9	29	56	3	8,38
Nowoczesna**	4	8	40	48	0	8,34
PO	3	16	24	57	1	8,21
PiS (wraz z SP i P)	4	17	26	52	1	7,83
Kukiz'15	2	17	39	41	2	7,73
Wyborcy niezdecydowani	4	12	43	39	2	7,78
Niegłosujący	19	29	26	21	5	5,69

* Wyróżnione na podstawie deklaracji udziału w hipotetycznych wyborach do Sejmu i poparcia dla poszczególnych ugrupowań

** Dane odnoszące się do tych elektoratów należy traktować z ostrożnością ze względu na ich niewielką liczebność w próbie

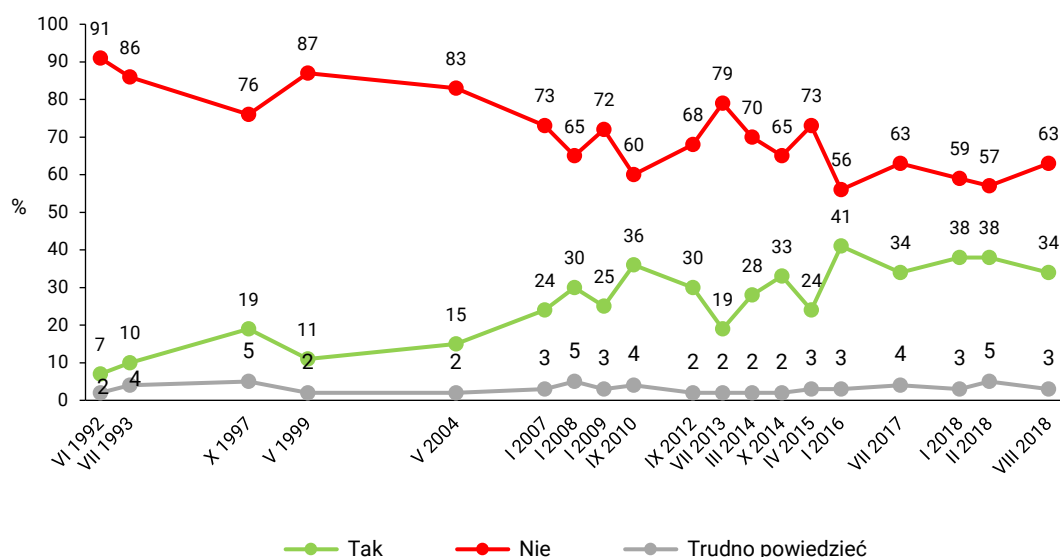
POCZUCIE WPŁYWU OBYWATELI NA SPRAWY KRAJU

Niemal dwie trzecie dorosłych Polaków (63%) uważa, że zwykli obywatele nie mają możliwości wpływania na sprawy kraju, przeciwnego zdania jest tylko co trzeci (34%). W ciągu ostatniego półrocza ogólne poczucie podmiotowości obywatelskiej wśród Polaków obniżyło się – z jednej strony respondenci rzadziej podzielają przekonanie, że zwykli ludzie mają wpływ na sprawy kraju (spadek o 4 punkty procentowe), z drugiej – częściej wyrażają przeciwną opinię, że nie mają żadnego wpływu na to, co dzieje się w Polsce (wzrost o 6 punktów procentowych). Na początku tego roku ogólnokrajowy wskaźnik podmiotowości obywatelskiej należał do najwyższych, odkąd monitorujemy

tę kwestię – mniej osób wątpiło w swoje możliwości wpływu niż w latach dziewięćdziesiątych XX wieku i w pierwszych latach bieżącego stulecia. Obecnie poczucie wpływu obywateli na sprawy państwa ponownie zmniejszyło się do poziomu sprzed roku – z lipca 2017 roku.

CBOS

RYS. 4. Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy kraju?

Deklarowane poczucie wpływu na sprawy kraju jest wyraźnie częstsze wśród mężczyzn (39%) niż kobiet (29%) – ponad dwie trzecie pań (69%) uważa, że nie ma wpływu na to, co dzieje się w kraju, podobny pogląd podziela tylko nieco ponad połowa mężczyzn (57%). Spośród grup wiekowych najmniejsze poczucie sprawstwa mają najstarsi respondenci, w wieku 55 lat i więcej. Deklarowane poczucie wpływu na sprawy kraju jest z reguły tym częstsze, im wyższy poziom wykształcenia badanych, im bardziej znacząca ich pozycja zawodowa, im większe zadowolenie z sytuacji materialnej i wyższy dochód *per capita*. Istotnie częściej niż inni deklarują je osoby określające swoje poglądy polityczne jako prawicowe, zaś w elektoratach partyjnych – zwolennicy Nowoczesnej oraz PiS. Najbardziej wyalienowani politycznie i pozbawieni poczucia wpływu na sytuację w kraju okazali się wyborcy SLD i PSL oraz osoby niezdecydowane, na kogo głosować, a także respondenci bierni politycznie, niebiorący udziału w wyborach.

TABELA 4

Elektoraty ugrupowań politycznych*	Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy kraju?		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Nowoczesna**	50	50	0
PiS	47	49	4
Kukiz'15	43	57	0
PO	39	59	2
PSL**	31	69	0
SLD**	26	74	0
Wyborcy niezdecydowani	24	75	1
Niegłosujący	17	79	4

* Wyróżnione na podstawie deklaracji uczestnictwa w hipotetycznych wyborach do Sejmu i głosowania na konkretne ugrupowanie

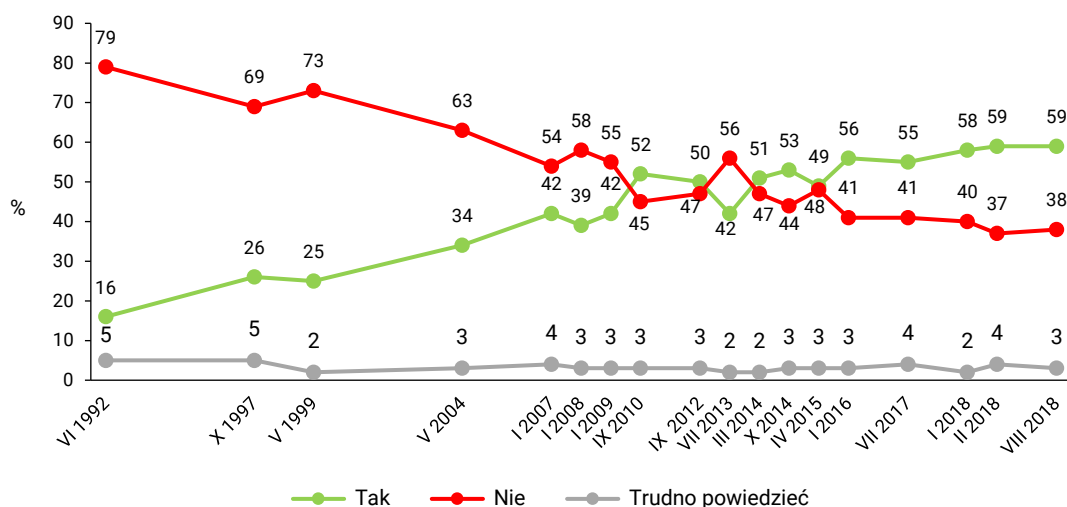
** Dane odnoszące się do tych elektoratów należy traktować z ostrożnością ze względu na ich niewielką liczebność w próbie

POCZUCIE WPŁYWU NA SPRAWY MIASTA LUB GMINY

Tradycyjnie ocena możliwości sprawstwa na poziomie lokalnym, czyli wpływu na sprawy społeczności lokalnej, kształtuje się na wyższym poziomie niż w przypadku poczucia podmiotowości w wymiarze krajowym. Ponad połowa ankietowanych (59%) uważa, że ma realny wpływ na to, co się dzieje w ich mieście lub gminie, przeciwną opinię podziela niespełna dwie piąte respondentów (38%). W porównaniu z pomiarem sprzed pół roku oceny badanych w odniesieniu do spraw lokalnych praktycznie się nie zmieniły. Obecnie poczucie podmiotowości w tym zakresie jest podobne jak w lutym, kiedy osiągnęło najwyższy poziom. W miarę systematyczny trend wzrostowy poczucia podmiotowości obywatelskiej w zakresie spraw pozostających w kompetencji władz samorządowych notujemy od połowy lat dziewięćdziesiątych.

CBOS

RYS. 5. Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy swojego miasta, gminy?

W odniesieniu do spraw lokalnych praktycznie nie ma różnic w ocenach kobiet i mężczyzn. Opinię, że zwykli ludzie mają wpływ na sprawy swojej społeczności lokalnej, najczęściej podzielają młodzi respondenci (do 34 roku życia), jest ona tym częstsza, im wyższe wykształcenie oceniających oraz im wyższe dochody *per capita*. Najwyższe poczucie sprawstwa na poziomie lokalnym ma średni personel i technicy (86%), uczniowie i studenci (83%), kadra kierownicza i specjaliści z wyższym wykształceniem (76%) oraz osoby bezrobotne (71%). Jeśli chodzi o wielkość miejscowości, to nie widać tu jakiejś istotnej zależności. W nieco większym stopniu brak poczucia wpływu na sprawy lokalne dotyczy mieszkańców wsi oraz miast średniej wielkości (od 20 tys. do 100 tys. mieszkańców). Trochę bardziej upodmiotowieni czują się natomiast mieszkańcy najmniejszych (do 20 tys.) oraz największych (powyżej 100 tys. mieszkańców) miast.

TABELA 5

Wielkość zamieszkiwanej miejscowości	Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy swojego miasta, gminy?		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Wieś	56	40	4
Miasto do 19 999	64	34	3
20 000 – 99 999	56	42	2
100 000 – 499 999	63	35	2
500 000 i więcej mieszkańców	64	34	2

W elektoratach partyjnych poczucie wpływu na sprawy lokalne w największym stopniu mają, według własnych deklaracji, wyborcy Nowoczesnej, PO i PSL. Tylko minimalnie mniejsze poczucie sprawstwa charakteryzuje elektorat SLD i ruchu Kukiz'15. Najbardziej wyalienowani w tym zakresie są wyborcy PiS, choć nawet wśród nich ponad połowa podziela opinię, że zwykli ludzie mają wpływ na sprawy swoich społeczności lokalnych.

TABELA 6

Elektoraty ugrupowań politycznych*	Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy swojego miasta/gminy?		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Nowoczesna**	72	20	8
PO	71	27	2
PSL**	71	26	3
SLD**	69	31	0
Kukiz'15	69	31	0
PiS	57	40	3
Niezdecydowani wyborcy	61	38	1
Niegłosujący	46	51	4

* Wyróżnione na podstawie deklaracji uczestnictwa w hipotetycznych wyborach do Sejmu i głosowania na konkretne ugrupowanie

** Dane odnoszące się do tych elektoratów należy traktować z ostrożnością ze względu na ich niewielką liczebność w próbie

Poczucie wpływu na sprawy lokalne różnicuje, choć w niezbyt dużym stopniu, deklarowaną chęć uczestnictwa w zbliżających się wyborach samorządowych. Wybiera się na nie ponad cztery piąte badanych podzielających przekonanie, że mają wpływ na sprawy swojego miasta czy gminy (82%) i dwie trzecie tych, którzy takiego poczucia nie mają (66%).

TABELA 7

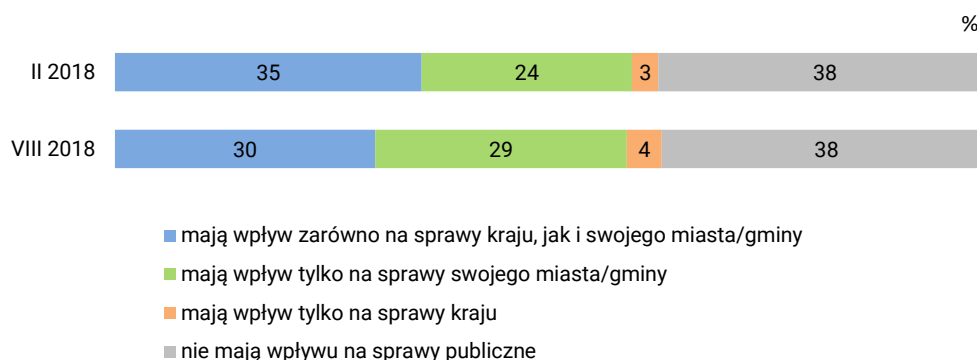
Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy swojego miasta/gminy?	Czy zamierza Pan(i) wziąć udział w wyborach samorządowych 21 października br.?		
	Tak	Jeszcze nie wiem	Nie
	w procentach		
Tak	82	11	7
Nie	66	13	21
Trudno powiedzieć	71	16	13

SYNTETYCZNE UJĘCIE POCZUCIA WPLYWU NA SPRAWY PUBLICZNE

Ujęcie syntetyczne łączące oba typy ocen pozwala stwierdzić, że niemal dwie piąte dorosłych Polaków czuje się zupełnie pozbawione poczucia obywatelskiego sprawstwa – uważa, iż od ludzi takich jak oni, nie zależy ani to, co się dzieje w skali ogólnopolskiej, ani na poziomie lokalnym (38%). Niespełna jedna trzecia badanych przeciwnie – ma poczucie wpływu zarówno na sprawy kraju, jak i miasta czy gminy (30%). Tylko minimalnie mniejszy odsetek respondentów uważa, że ich podmiotowość obywatelska realizuje się wyłącznie na poziomie lokalnym, dotyczy tylko wpływu na to, co dzieje się w ich miejscowości (29%). Zupełnie nieliczni są zdania, że mają wpływ wyłącznie na sytuację w kraju (4%).

CBOS

RYS. 6. Badani uważający, że ludzie tacy jak oni:

W porównaniu z pomiarem z początku roku uniwersalny wskaźnik podmiotowości obywatelskiej obniżył się – mniej osób jest przekonanych, że mają wpływ zarówno na sprawy ogólnokrajowe, jak i te rozgrywane się w najbliższym otoczeniu – mieście czy gminie (spadek o 5 punktów procentowych). Wzrosła natomiast liczba respondentów sądzących, że ich możliwości sprawstwa dotyczą

wyłącznie spraw lokalnych (wzrost o 5 punktów). Odsetek wyalienowanych, mających poczucie, że nie mają żadnego wpływu na sprawy publiczne, w ciągu ostatniego półrocza nie zmienił się.

W największym stopniu poczucie podmiotowości obywatelskiej i oceny możliwości wpływania na sprawy kraju oraz miejscowości zamieszkania różnicuje wiek ankietowanych, ich wykształcenie, osiągnięte dochody *per capita* oraz ocena własnych warunków materialnych. Poczucie braku możliwości wpływu na sprawy publiczne jest tym większe, im starszy wiek respondentów, im niższy poziom wykształcenia, gorzej postrzegana własna sytuacja materialna oraz mniejszy dochód *per capita*. W grupach społeczno-zawodowych o braku możliwości wpływu obywateli zarówno na sprawy kraju, jak i lokalnej społeczności przekonani są najczęściej robotnicy niewykwalifikowani, renciści i emeryci, gospodynie domowe oraz rolnicy. Z kolei przekonanie o możliwości skutecznego wpływania na działania zarówno władz lokalnych, jak i centralnych wyrażają przede wszystkim osoby najlepiej wykształcone, najmłodsze, najczęściej praktykujące religijnie, a w grupach społeczno-zawodowych – średni personel i technicy, bezrobotni, uczniowie i studenci, a także kadra kierownicza i specjaliści wyższego szczebla.

Przekonanie, że działania zwykłych ludzi mogą kształtować sferę publiczną, sprzyja aktywności obywatelskiej, w tym wpływa na skłonność do udziału w wyborach. Szczególne znaczenie wydaje się mieć w tym zakresie przekonanie o możliwości wpływania na sytuację w kraju – osoby podzielające tę opinię najczęściej deklarują chęć udziału w wyborach, zarówno samorządowych, jak i parlamentarnych. Respondenci przekonani, że mają wpływ tylko na sprawy lokalne, trochę rzadziej deklarują chęć udziału w obu typach wyborów.

TABELA 8

Badani, którzy mają poczucie wpływu na sprawy publiczne	Czy zamierza Pan(i) wziąć udział w wyborach samorządowych 21 października br.?		
	Tak	Jeszcze nie wiem	Nie
	w procentach		
– na sprawy kraju i sprawy gminy/miasta	87	8	5
– wyłącznie na sprawy kraju	90	2	8
– wyłącznie na sprawy miasta/gminy	77	14	9
Brak wpływu	64	15	21

TABELA 9

Badani, którzy mają poczucie wpływu na sprawy publiczne	Gdyby w najbliższą niedzielę odbywały się wybory do Sejmu i Senatu, to czy wziął(ę)by Pana(i) w nich udział?		
	Tak	Jeszcze nie wiem	Nie
	w procentach		
– na sprawy kraju i sprawy gminy/miasta	86	8	6
– wyłącznie na sprawy kraju	85	7	8
– wyłącznie na sprawy miasta/gminy	70	15	15
Brak wpływu	61	17	21

Najwyższy poziom obywatelskiej alienacji i relatywnie najpowszechniej podzielane poczucie braku możliwości wpływu obserwujemy wśród osób niebiorących udziału w wyborach oraz wśród wyborców niezdecydowanych. W elektoratach partyjnych taką opinię spotykamy rzadziej, relatywnie

w największym stopniu są o tym przekonani zwolennicy PiS i ruchu Kukiz'15. Co ciekawe, również najwyższy wskaźnik podmiotowości obywatelskiej odnotowaliśmy – poza zwolennikami Nowoczesnej – także w elektoratach obu tych partii. Z kolei przekonanie o możliwości wpływania wyłącznie na sprawy lokalne relatywnie najczęściej towarzyszy wyborcom SLD, PSL, PO, a także niezdecydowanym, na kogo głosować.

TABELA 10

Elektoraty ugrupowań politycznych*	Poczucie wpływu na sprawy publiczne			
	wpływ na sprawy kraju i sprawy gminy/miasta	wpływ wyłącznie na sprawy kraju	wpływ wyłącznie na sprawy miasta/gminy	Brak wpływu
	w procentach			
Nowoczesna**	48	4	24	24
Kukiz'15	41	2	26	32
PiS	39	8	18	35
PO	36	3	35	25
PSL**	32	0	38	29
SLD**	26	0	44	30
Wyborcy niezdecydowani	24	0	36	40
Niegłosujący	15	2	31	52

* Wyróżnione na podstawie deklaracji uczestnictwa w hipotetycznych wyborach do Sejmu i głosowania na konkretne ugrupowanie

** Dane odnoszące się do tych elektoratów należy traktować z ostrożnością ze względu na ich niewielką liczebność w próbie

Prawie trzy piąte Polaków ma poczucie wpływu na sprawy lokalne (59%), a tylko nieco ponad jedna trzecia ocenia, że ma wpływ na sprawy rozgrywane się na poziomie ogólnokrajowym (34%). W porównaniu z pomiarem z początku roku ta rozbieżność ocen pogłębiła się. W wymiarze spraw krajowych szczególne poczucie bezradności dotyczy kobiet, aż dwie trzecie (69%) spośród nich uważa, że nie mają wpływu na to, co dzieje się w kraju – podobny pogląd podziela tylko nieco ponad połowa mężczyzn (57%). Ta rozbieżność ocen nie dotyczy spraw lokalnych.

Opracował

Krzysztof Pankowski

TABELA 1

		Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy kraju?			Liczba osób
		Tak	Nie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		34	63	3	1066
Płeć	Mężczyźni	39	57	4	501
	Kobiety	29	69	2	565
Wiek	18–24 lata	42	55	3	82
	25–34	39	59	2	207
	35–44	40	58	2	199
	45–54	34	62	4	161
	55–64	29	66	5	193
	65 lat i więcej	24	74	2	225
Miejsce zamieszkania	Wieś	32	65	3	423
	Miasto do 19 999	36	61	3	154
	20 000 – 99 999	32	65	3	241
	100 000 – 499 999	35	64	1	163
	500 000 i więcej mieszk.	40	56	4	85
Wysztalcenie	Podstawowe / gimnazjalne	26	69	4	202
	Zasadnicze zawodowe	31	65	4	261
	Średnie	30	67	3	325
	Wyższe	46	53	1	279
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	53	46	1	115
	Średni personel, technicy	59	38	3	35
	Pracownicy adm.-biurowi	34	65	1	65
	Pracownicy usług	39	58	3	66
	Robotnicy wykwalifikowani	31	64	4	127
	Robotnicy niewykwalifik.	27	73		53
	Rolnicy	33	61	6	52
	Pracujący na własny rach.	30	69	1	54
	Bezrobotni	54	46		32
	Emeryci	28	69	3	270
	Renciści	13	78	9	59
	Uczniowie i studenci	51	45	4	45
	Gospodynie domowe i inni	21	76	2	94
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	33	64	3	137
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	39	56	5	94
	sekt. prywat. poza rolnict.	40	60	1	285
	prywatnym gosp. rolnym	38	57	6	53
Dochody na jedną osobę	Do 899 zł	29	69	1	151
	Od 900 zł do 1299 zł	29	67	4	170
	Od 1300 zł do 1799 zł	37	60	4	163
	Od 1800 zł do 2499 zł	43	55	2	137
	2500 zł i więcej	43	56	2	159
Ocena własnych war. mater.	Złe	15	81	4	68
	Średnie	26	71	3	340
	Dobre	40	58	2	658
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	48	52		43
	Raz w tygodniu	32	66	3	423
	1–2 razy w miesiącu	35	61	4	166
	Kilka razy w roku	36	61	3	278
	W ogóle nie uczestniczy	30	69	1	146
Poglądy polityczne	Lewica	34	64	2	191
	Centrum	34	64	2	273
	Prawica	47	50	4	335
	Trudno powiedzieć	17	80	3	250

TABELA 2

		Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy swojego miasta, gminy?			Liczba osób
		Tak	Nie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		59	38	3	1065
Płeć	Mężczyźni	60	38	2	500
	Kobiety	58	39	3	565
Wiek	18–24 lata	73	25	1	82
	25–34	71	29	1	207
	35–44	63	33	4	199
	45–54	51	46	4	161
	55–64	56	42	3	192
	65 lat i więcej	47	49	4	225
Miejsce zamieszkania	Wieś	56	40	4	423
	Miasto do 19 999	64	34	3	154
	20 000 – 99 999	56	42	3	241
	100 000 – 499 999	63	35	2	163
	500 000 i więcej mieszk.	64	34	2	84
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	46	52	2	202
	Zasadnicze zawodowe	49	48	3	261
	Średnie	61	35	3	324
	Wyższe	74	23	3	279
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	76	23	1	115
	Średni personel, technicy	86	12	2	35
	Pracownicy adm.-biurowi	58	36	6	65
	Pracownicy usług	61	34	5	65
	Robotnicy wykwalifikowani	61	37	2	127
	Robotnicy niewykwalifik.	40	57	3	53
	Rolnicy	55	40	5	52
	Pracujący na własny rach.	56	42	1	54
	Bezrobotni	71	29		32
	Emeryci	51	45	4	270
	Renciści	47	51	2	59
	Uczniowie i studenci	83	14	3	45
	Gospodynie domowe i inni	51	49		94
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	65	32	4	137
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	65	32	4	94
	sekt. prywat. poza rolnict.	60	38	2	285
	prywatnym gosp. rolnym	57	36	7	53
Dochody na jedną osobę	Do 899 zł	53	45	2	151
	Od 900 zł do 1299 zł	55	43	2	170
	Od 1300 zł do 1799 zł	56	40	4	163
	Od 1800 zł do 2499 zł	65	30	4	137
	2500 zł i więcej	73	27	0	159
Ocena własnych war. mater.	Złe	32	65	2	68
	Średnie	52	45	3	339
	Dobre	65	32	3	658
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	62	38		43
	Raz w tygodniu	58	39	3	422
	1–2 razy w miesiącu	59	38	4	166
	Kilka razy w roku	61	38	2	278
	W ogóle nie uczestniczy	57	39	3	146
Poglądy polityczne	Lewica	67	29	4	191
	Centrum	59	38	3	273
	Prawica	63	35	2	334
	Trudno powiedzieć	49	49	3	250

TABELA 3

		Jak Pan(i) ocenia, jakie znaczenie dla ludzi takich jak Pan(i) mają wybory prezydenckie ? Skala: 1 oznacza, że dane wybory praktycznie nie mają znaczenia, a 10 – że uważa je Pan(i) za bardzo ważne		Liczba osób
		Średnia	Odchylenie standardowe	
Ogółem		7,01	2,86	1048
Płeć	Mężczyźni	7,18	2,75	494
	Kobiety	6,86	2,94	553
Wiek	18–24 lata	6,67	2,64	82
	25–34	6,56	2,56	207
	35–44	7,28	2,72	198
	45–54	6,85	2,95	155
	55–64	7,24	2,96	190
	65 lat i więcej	7,25	3,11	217
Miejsce zamieszkania	Wieś	7,13	2,81	412
	Miasto do 19 999	7,20	2,84	153
	20 000 – 99 999	6,75	2,88	238
	100 000 – 499 999	7,08	2,82	161
	500 000 i więcej mieszk.	6,68	3,06	84
Wysztalcenie	Podstawowe / gimnazjalne	6,53	3,28	194
	Zasadnicze zawodowe	6,90	2,83	257
	Średnie	7,26	2,74	321
	Wyższe	7,17	2,65	276
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	7,37	2,52	114
	Średni personel, technicy	7,38	2,36	35
	Pracownicy adm.-biurowi	6,58	2,70	63
	Pracownicy usług	7,24	2,55	65
	Robotnicy wykwalifikowani	6,77	2,93	127
	Robotnicy niewykwalifik.	7,66	2,48	53
	Rolnicy	7,27	2,80	52
	Pracujący na własny rach.	6,67	2,86	54
	Bezrobotni	7,19	2,53	30
	Emeryci	7,25	3,06	260
	Renciści	6,85	3,31	57
	Uczniowie i studenci	6,87	2,41	45
	Gospodynie domowe i inni	6,05	3,06	94
	inst. państw., publicznej	6,98	2,77	135
Pracuje w:	spółce właścicieli prywatnych i państwa	6,93	2,60	94
	sekt. prywat. poza rolnict.	7,09	2,67	283
	prywatnym gosp. rolnym	7,39	2,83	53
	Do 899 zł	6,86	2,83	149
Dochody na jedną osobę	Od 900 zł do 1299 zł	6,92	2,91	165
	Od 1300 zł do 1799 zł	7,25	2,68	162
	Od 1800 zł do 2499 zł	7,18	2,78	136
	2500 zł i więcej	7,08	2,83	159
Ocena własnych war. mater.	Złe	6,49	3,32	65
	Średnie	6,59	2,98	331
	Dobre	7,28	2,71	652
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	8,71	2,21	43
	Raz w tygodniu	7,10	2,84	415
	1–2 razy w miesiącu	7,05	2,58	166
	Kilka razy w roku	6,87	2,88	272
	W ogóle nie uczestniczy	6,45	3,15	144
Poglądy polityczne	Lewica	6,83	2,93	188
	Centrum	6,94	2,70	266
	Prawica	7,87	2,56	334
	Trudno powiedzieć	6,07	3,04	246

TABELA 4

		Jak Pan(i) ocenia, jakie znaczenie dla ludzi takich jak Pan(i) mają wybory parlamentarne (do Sejmu i Senatu) ? Skala: 1 oznacza, że dane wybory praktycznie nie mają znaczenia, a 10 – że uważa je Pan(i) za bardzo ważne		Liczba osób
		Średnia	Odchylenie standardowe	
Ogółem		6,72	3,03	1033
Płeć	Mężczyźni	6,95	2,97	487
	Kobiety	6,51	3,07	546
Wiek	18–24 lata	6,51	2,68	79
	25–34	6,40	2,82	205
	35–44	6,78	3,09	193
	45–54	6,77	3,09	154
	55–64	6,96	2,99	187
	65 lat i więcej	6,80	3,28	214
Miejsce zamieszkania	Wieś	6,55	3,09	401
	Miasto do 19 999	7,06	2,91	152
	20 000 – 99 999	6,76	2,99	237
	100 000 – 499 999	6,62	3,07	158
	500 000 i więcej mieszk.	6,96	3,02	85
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	5,82	3,37	185
	Zasadnicze zawodowe	6,65	3,01	250
	Średnie	6,71	2,97	320
	Wyższe	7,39	2,71	277
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	7,34	2,77	114
	Średni personel, technicy	7,37	2,67	35
	Pracownicy adm.-biurowi	6,67	2,53	65
	Pracownicy usług	7,09	2,73	65
	Robotnicy wykwalifikowani	6,41	3,14	120
	Robotnicy niewykwalifik.	6,57	3,01	51
	Rolnicy	6,78	2,92	51
	Pracujący na własny rach.	6,73	2,91	54
	Bezrobotni	6,36	3,21	30
	Emeryci	6,98	3,13	256
	Renciści	5,95	3,45	55
	Uczniowie i studenci	6,62	2,40	45
	Gospodynie domowe i inni	5,82	3,44	92
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	6,71	2,85	134
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	6,74	2,90	92
	sekt. prywat. poza rolnict.	6,95	2,85	279
	prywatnym gosp. rolnym	6,90	2,95	52
Dochody na jedną osobę	Do 899 zł	6,00	3,11	145
	Od 900 zł do 1299 zł	6,73	2,88	160
	Od 1300 zł do 1799 zł	6,81	2,93	162
	Od 1800 zł do 2499 zł	7,07	3,01	134
	2500 zł i więcej	7,21	2,92	159
Ocena własnych war. mater.	Złe	5,58	3,37	64
	Średnie	6,28	3,06	322
	Dobre	7,05	2,93	647
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	8,07	2,52	42
	Raz w tygodniu	6,76	3,01	405
	1–2 razy w miesiącu	6,60	2,81	166
	Kilka razy w roku	6,61	3,07	271
	W ogóle nie uczestniczy	6,50	3,32	141
Poglądy polityczne	Lewica	6,81	2,89	190
	Centrum	6,92	2,79	264
	Prawica	7,51	2,82	332
	Trudno powiedzieć	5,30	3,25	233

TABELA 5

		Jak Pan(i) ocenia, jakie znaczenie dla ludzi takich jak Pan(i) mają wybory samorządowe ? Skala: 1 oznacza, że dane wybory praktycznie nie mają znaczenia, a 10 – że uważa je Pan(i) za bardzo ważne		Liczba osób
		Średnia	Odchylenie standardowe	
Ogółem		7,34	2,75	1040
Płeć	Mężczyźni	7,48	2,70	488
	Kobiety	7,22	2,78	552
Wiek	18–24 lata	6,64	2,69	82
	25–34	7,25	2,55	205
	35–44	7,33	2,87	198
	45–54	7,58	2,67	156
	55–64	7,50	2,63	185
	65 lat i więcej	7,41	2,96	214
Miejsce zamieszkania	Wieś	7,32	2,75	407
	Miasto do 19 999	7,50	2,73	152
	20 000 – 99 999	7,24	2,66	238
	100 000 – 499 999	7,51	2,75	160
	500 000 i więcej mieszk.	7,14	3,02	83
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	6,43	3,26	193
	Zasadnicze zawodowe	7,32	2,67	248
	Średnie	7,46	2,67	320
	Wyższe	7,87	2,34	278
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	7,73	2,57	115
	Średni personel, technicy	8,17	2,25	35
	Pracownicy adm.-biurowi	7,58	2,36	65
	Pracownicy usług	7,55	2,53	64
	Robotnicy wykwalifikowani	6,97	2,97	123
	Robotnicy niewykwalifik.	6,82	2,86	53
	Rolnicy	7,84	2,54	51
	Pracujący na własny rach.	7,38	2,45	54
	Bezrobotni	7,24	2,85	30
	Emeryci	7,51	2,83	257
	Renciści	7,21	2,95	56
	Uczniowie i studenci	7,33	2,07	45
	Gospodynie domowe i inni	6,38	3,11	91
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	7,50	2,54	136
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	7,21	2,85	93
	sekt. prywat. poza rolnict.	7,41	2,65	282
	prywatnym gosp. rolnym	7,95	2,56	52
Dochody na jedną osobę	Do 899 zł	6,58	3,11	146
	Od 900 zł do 1299 zł	7,55	2,54	163
	Od 1300 zł do 1799 zł	7,53	2,63	161
	Od 1800 zł do 2499 zł	7,82	2,53	133
	2500 zł i więcej	7,73	2,58	159
Ocena własnych war. mater.	Złe	6,08	3,31	63
	Średnie	6,96	2,86	326
	Dobre	7,66	2,57	652
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	8,08	2,44	42
	Raz w tygodniu	7,47	2,67	409
	1–2 razy w miesiącu	7,12	2,82	165
	Kilka razy w roku	7,31	2,63	274
	W ogóle nie uczestniczy	7,09	3,13	142
Poglądy polityczne	Lewica	7,74	2,57	191
	Centrum	7,47	2,58	265
	Prawica	7,76	2,50	333
	Trudno powiedzieć	6,34	3,13	238

TABELA 6

		Jak Pan(i) ocenia, jakie znaczenie dla ludzi takich jak Pan(i) mają wybory do Parlamentu Europejskiego ? Skala: 1 oznacza, że dane wybory praktycznie nie mają znaczenia, a 10 – że uważa je Pan(i) za bardzo ważne		Liczba osób
		Średnia	Odchylenie standardowe	
Ogółem		5,64	3,17	1016
Płeć	Mężczyźni	5,57	3,16	477
	Kobiety	5,70	3,18	539
Wiek	18–24 lata	5,37	2,85	80
	25–34	5,29	2,85	204
	35–44	5,63	3,12	190
	45–54	5,55	3,39	155
	55–64	5,95	3,27	182
	65 lat i więcej	5,91	3,35	206
Miejsce zamieszkania	Wieś	5,62	3,23	396
	Miasto do 19 999	5,93	3,16	147
	20 000 – 99 999	5,46	3,08	232
	100 000 – 499 999	5,63	3,20	159
	500 000 i więcej mieszk.	5,77	3,06	82
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	5,20	3,42	186
	Zasadnicze zawodowe	5,68	3,23	240
	Średnie	5,73	3,11	313
	Wyższe	5,80	2,99	277
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	5,26	3,14	114
	Średni personel, technicy	6,35	3,08	35
	Pracownicy adm.-biurowi	5,34	2,75	65
	Pracownicy usług	6,26	2,99	63
	Robotnicy wykwalifikowani	5,07	3,20	118
	Robotnicy niewykwalifik.	5,59	3,35	53
	Rolnicy	5,58	3,09	50
	Pracujący na własny rach.	5,66	3,00	54
	Bezrobotni	6,07	2,81	29
	Emeryci	6,06	3,30	250
	Renciści	5,94	3,44	50
	Uczniowie i studenci	5,60	2,43	44
	Gospodynie domowe i inni	4,99	3,35	90
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	5,36	3,04	136
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	5,02	2,99	91
	sekt. prywat. poza rolnict.	5,75	3,13	277
	prywatnym gosp. rolnym	5,70	3,27	52
Dochody na jedną osobę	Do 899 zł	5,50	3,27	141
	Od 900 zł do 1299 zł	5,75	2,95	161
	Od 1300 zł do 1799 zł	5,78	2,98	155
	Od 1800 zł do 2499 zł	6,14	3,11	129
	2500 zł i więcej	5,73	3,27	157
Ocena własnych war. mater.	Złe	4,80	3,28	62
	Średnie	5,43	3,12	314
	Dobre	5,83	3,16	640
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	6,15	3,38	41
	Raz w tygodniu	5,81	3,16	396
	1–2 razy w miesiącu	5,67	2,96	165
	Kilka razy w roku	5,41	3,12	271
	W ogóle nie uczestniczy	5,49	3,46	136
Poglądy polityczne	Lewica	5,94	3,05	188
	Centrum	5,64	2,99	262
	Prawica	6,19	3,18	326
	Trudno powiedzieć	4,69	3,26	227